MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

№4 (2)

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026
APREL

Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar
OPEN ACCESS
ULRICHSWEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY
Academic Resource Index ResearchBib
ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE
CYBERLENINKA
OpenAIRE
ROAD
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL
BASE
Crossref
НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА eLIBRARY.RU

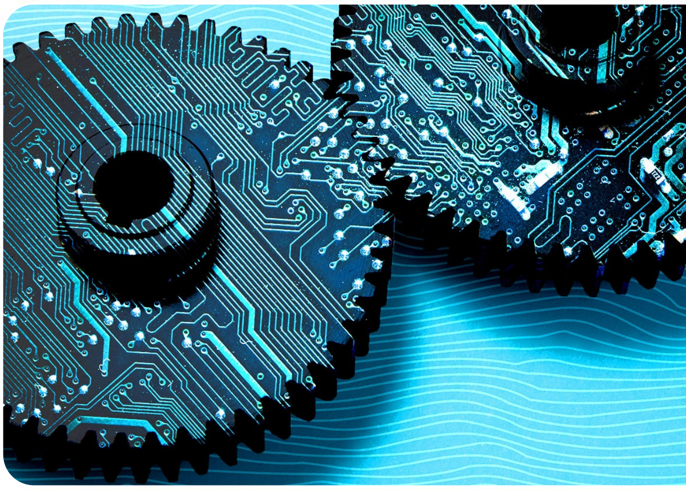

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI
TOSHKENT DAVLAT TEXNIKA UNIVERSITETI
TOSHKENT DAVLAT TRANSPORT UNIVERSITETI
TOSHKENT ARXITEKTURA-QURILISH UNIVERSITETI
TOSHKENT KIMYO-TEXNOLOGIYA INSTITUTI
JIZZAX POLITEXNIKA INSTITUTI

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, aprel.

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:
Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.
Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor
Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta’limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta’minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun’iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta’minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug‘lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To‘qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo‘l transportini ishlatish
05.08.06 – “G‘ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish” (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta’minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog‘ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma’lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxati”ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo‘yicha “Muhandislik va iqtisodiyot” jurnali ro‘yxatga kiritilgan.

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti” milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA

BYUDJET SUBYEKTLARI ISHTIROKINI QISQARTIRISH ASOSIDA KREDIT RISKINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH 16
PhD. Mahmudov Rahimjon Hamid o'g'li

MINTAQA IQTISODIYOTI TARMOQLARINI KLASTERLASHTIRISH SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING EMPIRIK MODELI: STATISTIK VA EKONOMETRIK TAHLIL 25
Ollokulova Feruza Mansurovna, Abdurahmonov Abdulaziz Maxmudovich

XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARDA PUL OQIMLARI AUDITINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI 30
Atamurodov Saidmurad Yaxyoyevich, Sindarova Aziza Musurmon qizi

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISHNI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH 42
Xasanov Sardor Xazratkulovich

IQTISODIY O'SISH SIFATI VA UNI KO'RSATKICHLARINING KONSEPTUAL ASOSLARI 50
Axmedov Xasanjon Muxamadovich

IQTISODIY O'SISH SIFATI VA UNI KO'RSATKICHLARINING KONSEPTUAL ASOSLARI 55
Axmedov Xasanjon Muxamadovich

ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING KORXONALAR RENTABELLIGIGA TA'SIRI 60
Hayitov Jamshid Xolboyevich

KREDITLASH MEXANIZMINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI VA UNING TARIXIY RIVOJLANISH BOSQICHLARI 65
Ortiqov Husan Usmonaliyevich

DAVLAT SEKTORIDA ICHKI AUDIT FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH 70
Xamidova Zarifa Urol qizi

ISTE'MOL NARXLARI INDEKSINI MODELLASHTIRISH VA PROGNOZLASHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI 74
Ismailova Shaxnoza Uktamovna

XIZMATLAR SEKTORI RIVOJLANISHINING KAMBAG'ALLIKKA TA'SIRINI BAHOLASH METODOLOGIYASI VA KO'RSATKICHLAR TIZIMI 77
Dawletmuratov Adilbay Mirzaboyevich

BIZNES JARAYONLARINI MONITORING QILISH TIZIMINING HOZIRGI HOLATI TAHLILI 84
Dadajonova Madina Ravshan qizi

ISTE'MOL NARXLARI INDEKSINI MODELLASHTIRISH VA PROGNOZLASHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI 89
Ismailova Shaxnoza Uktamovna

MINTAQA IQTISODIYOTI TARMOQLARINI KLASTERLASHTIRISH SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING EMPIRIK MODELI: STATISTIK VA EKONOMETRIK TAHLIL 94
Ollokulova Feruza Mansurovna, Abdurahmonov Abdulaziz

ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING KORXONALAR RENTABELLIGIGA TA'SIRI 100
Hayitov Jamshid Xolboyevich

IMPROVING THE EFFICIENCY OF BANKS' GREEN FINANCING IN UZBEKISTAN AND KAZAKHSTAN 105
Maxmudov Rahimjon

MAHALLIY BUDJETLAR MUSTAQILLIGINI TAKOMILLASHTIRISH VA YANADA OSHIRISH 109
Abduraxmonova Gulmira

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNI SHAKLLANTIRISH: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR 114
Teshabayev Dilmurod Boxodir o'g'li

FARG ‘ONA VILOYATINING INNOVATSION RIVOJLANISHI..120
Tuychieva Odina Nabiyevna
INDICATORS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE "GREEN" ECONOMY..131
Mirzaev Kulmamat Djanzakovich
KREDITLASH MEXANIZMINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI VA UNING TARIXIY RIVOJLANISH BOSQICH LARI..140
Ortiqov Husan Usmonaliyevich

KORPORATIV BOSHQARUVNING XALQARO TAJRIBASI VA UNING QIYOSIY TAHLILI..144
Shakirova Gulbaxor Sharipdjanovna

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISHNI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN’IY INTELLEKT ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH..149
Xasanov Sardor Xazratkulovich

IQTISODIY XAVFSIZLIKNING INSTITUSIONAL ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJ DAVLATLAR TAJRIBASI..156
Odinayev Ravzatullo Asatulloyevich

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING MOLIYAVIY XAVFSIZLIGINI TA’MINLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH..161
Karimov Alibek Valievich

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA FRANCHAYZING TIZIMINI RIVOJLANTIRISHDA PLATFORMA MODELLARI VA ULARNING SAMARADORLIGINI BAHOLASH..167
Xodjayev Anvar Rasulovich, Nasimov Dilshodbek Hotam o‘g‘li

“O‘ZBEKISTON GTL” MAHSULOTLARNINING FIZIK-KIMYOVIY XOSSALARI VA ULARNI KOMPOUDIRLASH ASOSIDA EKOLOGIK TOZA YOQILG‘ILAR OLISH ISTIQBOLLARI..173
Ro‘ziyev Aliakbar, Hayitov Ruslan, Mavlonov Shohrux

HUDUDIY MEHNAT BANDLIGINI TA’MINLASHDA AVTOSERVIS KORXONALARINING ROLI..179
Marqayev Xurshid Aliqulovich

ASOSIY VOSITALAR AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH..183
Zaripova Sayohat Zafarovna

XIZMATLAR SOHASINI BOSHQARISHDAGI MUAMMOLAR VA YECHIMLAR: AGROTURIZM VA RAQAMLI XIZMATLAR ASOSIDA TAHLIL (ANDIJON VILOYATI MISOLIDA)..188
Oktamjonova Gulira’no Ikromjon qizi

BUXORO VILOYATI UY XO‘JALIKLARI HAYOT SIFATI VA IJTIMOIY-IQTISODIY AHVOLI: SO‘ROVNOMA NATIJALARI TAHLILI..192
Nizomov Asliddin, Musulmonova Shahlo, Izzatullayeva Ma’mura

DIRECTIONS FOR TOURISM DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN BASED ON DIGITAL TECHNOLOGIES..199
Mirzaev Kulmamat Djanzakovich

QORA METALLURGIYA SANOATI VA ULARNING ISHLATILISHI..203
Sarimsakov Alisher Ubaydullaevich

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLI BANDLIGINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI..209
Yusupov Farhod Adamboyevich

TASVIRLARDAN YO‘L BELGILARINI TANIB OLISH ALGORITMLARI VA DASTURIY VOSITASINI ISHLAB CHIQISH..214
Toyirov Akbar Xasanovich, Yuldoshov Abdurahmon Baxtiyorovich

OLIY TA’LIMNI MOLIYALASHTIRISHNING ILG‘OR XORIJIY TAJRIBASI: SINGAPUR MISOLIDA..218
Kurbanov Baxodir Negmatullayevich

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MA'LUMOTLARGA ASOSLANGAN TURIZM BOSHQARUVI: O'ZBEKISTONDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARI....222
Ashurova Shaxnoza Almasovna

DAVLAT XARIDLARI BO'YICHA BYUDJET MABLAG'LARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI ICHKI AUDITNING ANALITIK KO'RSATKICHLARI ASOSIDA BAHOLASH....226
Meliboyev Askar Eshmuratovich

ГЛИНИСТЫЕ СЛАНЦЫ ЦЕНТРАЛЬНОГО И ЮЖНОГО УЗБЕКИСТАНА КАК СЫРЬЕВАЯ СМЕСЬ ДЛЯ ПРОИЗВОДСТВА ПОРТЛАНДЦЕМЕНТА....231
Карабаев А.М., Абдуллаева Д.Ф., Абдуллаев У.Х. Андакулова Н.Н.

ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ МЕНЕДЖМЕНТА КАЧЕСТВА НА ПРОМЫШЛЕННОМ ПРЕДПРИЯТИИ....237
Садиков Жахонгир Носирджанович, Даулетмуратова Дилбар Калмуканмед кизи

РАЗРАБОТКА МЕХАТРОННОГО МОДУЛЯ ДЛЯ ВЫРАВНИВАНИЯ ПОВЕРХНОСТИ МЕТАЛЛА ПОСЛЕ ЗАЛИВКИ....243
Мирджураев Сарвар Алишер угли

MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDA YASHIRIN IQTISODIYOTNING TA'SIRI..246
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich

AGROKLASTERLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING EKONOMETRIK MODELLARI....250
O'rinboyev Ulug'bek Otabekovich

ИССЛЕДОВАНИЕ ПОРИСТОЙ СТРУКТУРЫ И ВЛАГОПОГЛОЩАЮЩИХ СВОЙСТВ КОМПОЗИТНОГО ВЯЖУЩЕГО....259
Тургунбаев Уринбек, Шарипова Дилафруз, Худойбердиев Жамшид

ИССЛЕДОВАНИЕ НАПРЯЖЁННО-ДЕФОРМИРОВАННОГО СОСТОЯНИЯ ЯЧЕЙКИ СВЕТОПРОЗРАЧНОГО ОГРАЖДЕНИЯ ПРИ ВОЗДЕЙСТВИИ ЛОКАЛЬНОЙ СЕЙСМИЧЕСКОЙ НАГРУЗКИ....265
Давронов Олимбек, Туляганов Азиз

PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASTERLARNING EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISH YO'NALISHLARI....271
Mamasoliyev G'ayratbek Maxamadyusupovich

RAQAMLI IQTISODIYOTNING TURIZMDA MOHIYATI VA AHAMIYATI....276
Abdullayeva Zulfiya Izzatovna

MINTAQAVIY SANOAT KORXONALARINING BIZNES JARAYONLARINI TAHLIL QILISH VA BAHOLASHNING ZAMONAVIY USULLARI (BPM, LEAN VA SIX SIGMA YONDASHUVLARI MISOLIDA)..279
Azimova Maxfuza Rashidovna

QURILISH SANOATI KORXONALARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA ULARNI EKOLOGIK BOSHQARISH TAMOYILLARI....284
Xolov Xamza Tojiddinovich

O'ZBEKISTONDA AHOLINI QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI BILAN TA'MINLASHNING IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH: EKONOMETRIK TAHLIL VA PROGNOZLASH....292
Matjonov Bekjon Ravshonbekovich, Ibragimova Nodira Kadamovna

A THEORETICAL MODEL LINKING GENDER EQUALITY AND MANAGEMENT EFFICIENCY....297
Ochilova Intizor Sadikovna

QIMMATLI QOG'OZLAR PORTFELIDAN KUTILAYOTGAN DAROMADGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARNI EKONOMETRIK MODEL ORQALI BAHOLASH....303
Sindarov Fazliddin Kaxramonovich

MAMLAKAT KIMYO SANOATIDAGI KORXONALAR FAOLIYATIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH JARAYONI VA ULARNING TAHLILI....312
Odilova Malika Abdushukur qizi

RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI ISHLAB CHIQARISH SANOATIGA JORIY ETISH 317
Abdivoyitova Sarvinoz Abduxayit qizi, Maxmudov Abrorxon Axmadxonovich
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA BOSHQARUV HISOBI TIZIMINI TASHKIL ETISHNING NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI 321
Xojiboyev Muxiddin Shodimuxamedovich
TIJORAT BANKLARINING INVESTITSION FAOLLIGINI OSHIRISHNING HOZIRGI HOLATI TAHLILI 326
Dagarov Bekzod Muzaffar o'g'li
O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA RAQOBAT MUHITINING SHAKLLANISH BOSQICHLARI VA TENDENSIYALARI 332
Qulmetov Mansurbek Ro'zmatovich

USING ENGINEERING MODELS TO MEASURE SME RISKS IN UZBEKISTAN 340
Djumabayeva Dilobar Asatillayevna

BANK FAOLIYATIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING ASOSIY MASALALARI 347
Yusufov Javohirtshoh Ozod o'g'li, Xolmirzayev Elbek Baxtiyorovich

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR JARAYONIDA TALABALARNING IJODKORLIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH 353
Meyliyeva Shoxista Rustamovna

ИНТЕГРАЛЬНАЯ ОЦЕНКА УСТОЙЧИВОГО ЦИФРОВОГО РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА И ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ 358
Усманова Азиза Баходировна

O'ZBEKISTONDA ELEKTR YORITISH MAHSULOTLARI BOZORINI INNOVATSION LOKALIZATSIYA ASOSIDA RIVOJLANTIRISH: DINAMIKA, TAHLIL VA PROGNOZ 363
Jurayev Murotjon Sotivoldiyevich

HUDUDLAR RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASH VA REYTINGLASH 371
Kosimov Bobir Abdigafarovich

BALAND BINOLAR FASADLARINI PARDOZLASH TEXNOLOGIYALARINI EKSPLUATATSION ISHONCHLILIK VA XIZMAT MUDDATINI UZAYTIRISH ASOSIDA OPTIMALLASHTIRISH 376
Amirov Shavkat Rahmatullayevich

ОСНОВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТРАНСПОРТНОЙ ЛОГИСТИКИ В УЗБЕКИСТАНЕ 383
Мурадов Алишер Курбанбаевич

ФОРМИРОВАНИЕ БИЗНЕС-ПАРАДИГМЫ АГРОТУРИЗМА КАК УСЛОВИЕ ДОСТИЖЕНИЯ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ 390
Усманова Диляфруз Каршиевна

WAYS TO IMPROVE THE REGIONAL STRUCTURE OF THE INDUSTRY OF NAVAI REGION 396
Uralov Eliboy Omonovich

JISMONIY SHAXSLARNING MOL-MULK SOLIG'INI TAKOMILLASHTIRISHDA SAMARALI XORIJIY TAJRIBA 400
Safarova Shahzoda

НАЛОГОВОЕ СТИМУЛИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ПРАКТИКА УЗБЕКИСТАНА 405
Рафиева Зарина Хусановна

INDUSTRY 4.0 SHAROITIDA SANOAT KORXONALARIDA INSON RESURSLARINI BOSHQARISHNING ILMIY-AMALIY MASALALARI 410
Djuraeva Guzal Shavkatovna

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

SUG‘URTA TASHKILOTLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA’MINLASHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR........414
Xalikulova Shirin Utkir qizi

TIJORAT BANKLARIDA AKTIVLAR SIFATINI OSHIRISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI........418
Ruziyev Baxtiyor Salimboyevich

ВЗАИМОСВЯЗЬ УРОВНЯ РАЗВИТИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО СЛОВАРЯ И ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА........425
Рихсибоева Нигора Низомиддин кизи, Тоймухамедова Дилобар Хуснитдиновна

TURIZM KORXONALARIDA INTEGRATSIYALASHGAN MARKETING KOMMUNIKATSIYALARINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI........434
Sobirjonov Asrorbek Sobitjon o‘g‘li

KAM SUV TALABCHAN SEMENT OLISH UCHUN RATSIONAL TARKIBNI TADQIQ QILISH........440
X.V. Yusupov, Babayev Sultonbek Sunnat o‘g‘li

ENHANCING THE EFFICIENCY OF ISLAMIC FINANCING MECHANISMS IN EMERGING ECONOMIES: EVIDENCE FROM MURABAHA-BASED INSTRUMENTS AND PUBLIC-PRIVATE INVESTMENT MODELS........445
Nazarov Nodirjon Namoz o‘g‘li

TURIZM XIZMATLAR BOZORIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISH OMILLARI........453
Ibragimov Husen Ismailovich

STUDIES ON OBTAINING AZOSUPERPHOSPHATE BY TREATING HIGH-CARBONATE, LOW-GRADE CENTRAL KYZYLKUM PHOSPHORITES WITH VARIOUS DOSAGES OF AMMONIUM SULFATE AND SULFURIC ACID........457
Saidov Hakimboy O‘rinboyevich

HUDUDIY SANOAT ISHLAB CHIQARISHNI INNOVATSION RIVOJLANTIRISH OMILLARI........463
Avliyaqulov Xudoyberdi, Ollokulova Feruza Mansurovna

NAVOIY VILOYATI SANOATI RIVOJLANISHINI BANDLIK VA INVESTITSIYA OQIMLARI ASOSIDA MODELLASHTIRISH........466
Baqoyev Husan Nuriddinovich

TURIZM KORXONALARIDA INTEGRATSIYALASHGAN MARKETING KOMMUNIKATSIYALARINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI........474
Sobirjonov Asrorbek Sobitjon o‘g‘li

YER VA SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI VA INTEGRAL KO‘RSATKICHLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH........480
Rustamov Umidjon Xayitboyevich

AGROKLASTERLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING EKONOMETRIK MODELLARI........485
O‘rinboyev Ulug‘bek Otabekovich

TRANSPORT-LOGISTIKA TIZIMLARIDA XARAJATLARNI KAMAYTIRISH VA SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING ZAMONAVIY YO‘LLARI........494
Olimov Maqsudjon Komiljon o‘g‘li, Saydullayeva Dilnoza Komil qizi

BENTONIT YORDAMIDA ISHLATILGAN TURBINA MOYLARINI TOZALASH ASOSIDA BAZAVIY MOY OLISH IMKONIYATLARI........502
Salomatov Behruz To‘ymurodovich, Panoyev Nodir Shavkatovich, Safarov Jasur Alijon o‘g‘li

INNOVATSION BOSHQARUV TIZIMLARIDA QAROR QABUL QILISH VA KOMMUNIKATSIYA SAMARADORLIGI........506
Sotvoldiyeva Xurliqo G‘ayratjon qizi

CHEMICAL–MINERALOGICAL CHARACTERIZATION AND DRY BENEFICIATION TECHNOLOGY OF FELDSPAR FROM THE SULTAN UVAYS DEPOSIT 512
Buranova Dinara Baxtiyarovna

TRANSPORT LOGISTIKASIDA AVTOMOBIL TRANSPORTI ORQALI YUK TASHISH JARAYONIDAGI TAVAKKALCHILIKLARNI SUG'URTALASHNING IQTISODIY AHAMIYATI........ 520
Jabborov Islom Xusan o'g'li

MAGNIT O'ZAGI ELLIPS SHAKLIDAGI TRANSFORMATORLARDA MEXANIK ZO'RIQISH VA ISROFLARNI KAMAYTIRISH HAMDA TEXNIK-IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH MAQSADIDA ELLIPS KESIMNING OPTIMAL PARAMETRLARINI TANLASH........ 524
Bekishev Allabergen Yergashevich, Yakubova Dilfuza Kuanishovna, Saidova Nozima Akkulovna

ОТ ДЕКЛАРАЦИЙ К ДЕЙСТВИЮ: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ БАРЬЕРЫ РЕАЛИЗАЦИИ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ........ 531
Салахутдинова Юлдуз Голибовна

ISSIQLIK ELEKTR STANSIYALARI ISHINI SUN'IY INTELLEKT ORQALI BASHORAT QILISH VA YAXSHILASH........ 536
Axmadjonov Ixtiyorjon Rovshanjon o'g'li, Umurzakova Dilnoza Maxamadjanovna

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INI QAYTARISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH: RIVOJLANGAN DAVLATLAR TAJRIBASI ASOSIDA O'ZBEKISTON UCHUN RISKGA ASOSLANGAN MODEL........ 542
Tuxliyev Bozor Karimovich, Dusiyarov Sherzod Xolmuratovich

O'ZBEKISTONDA AGROFOTOVOLTAIKA: ILMIY-AMALIY RIVOJLANISH, PILOT LOYIHALAR VALIDATSIYASI VA ME'YORIY-HUQUQIY ISTIQBOLLAR........ 552
Shog'o'chqorov Sanjar Qodir o'g'li

MINTAQAVIY INFRATUZILMANING IJTIMOIY TABAQALASHUVGA TA'SIRINI BAHOLASHNING NAZARIY ASOSLARI........ 563
Babajanova Dilfuza Abdurasulovna

SANOAT KORXONALARIDA KLASTERLASHUV JARAYONLARINI BOSHQARISHDA RAQAMLI PLATFORMALARNING AHAMIYATI........ 568
Xusanova Malohat Mingnorovna

ПРИМЕНЕНИЕ АЛГОРИТМИЧЕСКОГО ПОДХОДА В ФИНАНСОВОМ УЧЁТЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ЗАТРАТ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ НЕФТЕГАЗОПЕРЕРАБОТКИ........ 574
Икрамова Хилола Ровшан кизи

SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASINI SHAKLLANTIRISH........ 583
Nurova Farog'at Salohiddin qizi

SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASINI SHAKLLANTIRISH

Nurova Farog'at Salohiddin qizi
mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya. Mazkur maqolada sanoat korxonalarini rivojlantirish strategiyasini shakllantirish hamda korxonalarning iqtisodiyotdagi ahamiyati tahlil qilingan. Unda sanoat korxonalarining strategik yo'nalishi, ichki tuzilmalari, moliyaviy holati, yangi ish o'rinlarini yaratish va xomashyo bazasini shakllantirishdagi o'rni yoritilgan. Rivojlangan va yetakchi mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, raqobatbardoshlikka erishish va jahon bozorlariga chiqish, avvalo, iqtisodiyotni izchil isloh qilish, tarkibiy jihatdan takomillashtirish hamda diversifikatsiya jarayonlarini chuqurlashtirishni talab etadi. Shuningdek, yuqori texnologiyalarga asoslangan yangi korxonalar va ishlab chiqarish tarmoqlarini rivojlantirish, mavjud quvvatlarni modernizatsiya qilish hamda texnik yangilash jarayonlarini jadallashtirish muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: sanoat, investitsiya, strategiya, korxona, avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish, rejalashtirish, tashkiliy tuzilma, rahbar.

Annotation. This article analyzes the formation of development strategies for industrial enterprises and the role of enterprises in the economy. It highlights the strategic direction of industrial enterprises, their internal structures, financial condition, job creation, and the formation of a raw material base. The experience of many developed and leading countries shows that achieving competitiveness and entering global markets primarily requires consistent economic reforms, structural improvement, and deeper diversification of the economy. It also requires the development of new enterprises and production sectors based on high technologies, as well as the acceleration of modernization and technical renewal of existing capacities.

Keywords: industry, investment, strategy, enterprise, automated production, planning, organizational structure, manager.

Аннотация. В данной статье проанализированы формирование стратегии развития промышленных предприятий и их роль в экономике. Освещены стратегические направления деятельности промышленных предприятий, их внутренняя структура, финансовое состояние, значение в создании новых рабочих мест и формировании сырьевой базы. Опыт развитых и ведущих стран показывает, что достижение конкурентоспособности и выход на мировые рынки прежде всего требуют последовательного проведения экономических реформ, структурного совершенствования и углубления диверсификации экономики. Кроме того, важное значение имеет развитие новых предприятий и отраслей, основанных на высоких технологиях, а также ускорение процессов модернизации и технического обновления действующих производственных мощностей.

Ключевые слова: промышленность, инвестиции, стратегия, предприятие, автоматизированное производство, планирование, организационная структура, управление.

KIRISH

Strategiya — umumiy ma'noda firmaning bozordagi mavqeini mustahkamlash, iste'molchilar talablarini qondirish hamda belgilangan maqsadlarga erishishga qaratilgan boshqaruv rejasidir. Aniq strategiyani tanlash rivojlanishning mumkin bo'lgan turli yo'llari va usullari ichidan eng maqbulini tanlab olishni anglatadi.

Strategiyani tushunishda ikki xil yondashuv mavjud:

birinchi yondashuvga ko'ra, strategiya ma'lum bir maqsadga erishish uchun ishlab chiqilgan aniq uzoq muddatli rejadir. Strategiyani ishlab chiqish esa belgilangan maqsadni aniqlash va unga erishish bo'yicha uzoq muddatli rejani tuzish jarayonidir. Ushbu yondashuv sodir bo'layotgan o'zgarishlarni oldindan prognoz qilish mumkinligi, tashqi muhitdagi jarayonlar esa muayyan qonuniyatlar asosida kechishi va ularni boshqarish imkoniyati mavjudligiga asoslanadi;

ikkinchi yondashuvga ko'ra, strategiya korxona faoliyatining ko'lami, vositalari va shakllari, ichki ishlab chiqarish munosabatlari tizimi hamda kompaniyaning tashqi muhitdagi mavqeiga bog'liq bo'lgan uzoq muddatli, sifat jihatdan aniqlangan rivojlanish yo'nalishini anglatadi. Ushbu yondashuv asosida strategiyani umumiy ma'noda tanlangan faoliyat yo'nalishi sifatida tavsiflash mumkin. Mazkur yo'nalish korxonani o'z maqsadlariga erishishga olib kelishi lozim.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Sanoat korxonalarini rivojlantirish strategiyasini shakllantirish korxona faoliyatini uzoq muddatli rejalashtirish, umumiy harakatlar dasturini ishlab chiqish hamda yakuniy maqsadlarga erishish uchun mavjud resurslarni samarali taqsimlash jarayonini anglatadi.

"O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi — yillik statistik to'plamlar va sanoat bo'yicha hisobotlar (2020–2024)" ma'lumotlari asosida O'zbekiston YaIM o'sish sur'atlari turli yillar kesimida tahlil qilinib, sanoat tarmoqlarining iqtisodiy o'sishga qo'shgan hissasi aniqlangan.

Ilmiy adabiyotlarda sanoat korxonalarini rivojlantirish strategiyasiga oid turli nazariy yondashuvlar mavjud. Xususan, Michael Porter o'zining raqobat ustunligi nazariyasida korxonalarning muvaffaqiyati ularning bozordagi pozitsiyasi va raqobat strategiyasiga bog'liqligini asoslab bergan. Uning fikricha, korxonalar xarajatlar yetakchiligi, differensiallashuv yoki fokuslash strategiyalaridan birini tanlash orqali samarali rivojlanishi mumkin.

Shuningdek, Igor Ansoff tomonidan ishlab chiqilgan strategik boshqaruv konsepsiyasida korxona rivojlanishining asosiy yo'nalishlari sifatida bozorni kengaytirish, mahsulotni rivojlantirish va diversifikatsiya muhim omillar sifatida ko'rsatib o'tilgan. Bu yondashuv sanoat korxonalarida o'sish strategiyasini shakllantirishda keng qo'llaniladi.

Joseph Schumpeter esa iqtisodiy rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida innovatsiyalarni ko'rsatadi. Uning nazariyasiga ko'ra, yangi texnologiyalarni joriy etish, yangi mahsulotlar yaratish va ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish korxonalarning uzoq muddatli raqobatbardoshligini ta'minlaydi.

"Sanoat iqtisodiyoti" bo'yicha O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari uchun tayyorlangan darslik va o'quv qo'llanmalarda esa strategiyaning asosiy elementlari, variantlari, turlari hamda ularning o'ziga xos xususiyatlari keng yoritilgan. Ushbu ilmiy manbalar sanoat korxonalarini samarali boshqarish va ularning barqaror rivojlanish strategiyasini ishlab chiqishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning metodologik asosini iqtisodiy nazariya, strategik boshqaruv va sanoat iqtisodiyoti yo'nalishlaridagi fundamental ilmiy qarashlar tashkil etadi. Xususan, korxonalarni rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqishda tizimli yondashuv, kompleks tahlil va institutsional yondashuv tamoyillaridan foydalanildi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi usullar qo'llanildi: tizimli tahlil usuli orqali sanoat korxonalarining rivojlanishiga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillar o'zaro bog'liqlikda o'rganildi. Mazkur usul korxona faoliyatini yagona tizim sifatida baholash imkonini berdi. Qiyosiy tahlil usuli yordamida mahalliy va xorijiy sanoat korxonalarining rivojlanish tajribasi solishtirildi, ilg'or amaliyotlar aniqlanib, ularni milliy sharoitga moslashtirish yo'llari asoslab berildi. Iqtisodiy-statistik tahlil usullari, jumladan dinamik qatorlar, indekslar va regressiya tahlili orqali sanoat korxonalarining rivojlanish ko'rsatkichlari baholandi, ularning o'sish tendensiyalari va mavjud muammolari aniqlandi.

Tadqiqotning axborot bazasini milliy statistika ma'lumotlari, sanoat korxonalari hisobotlari, normativ-huquqiy hujjatlar hamda xalqaro tashkilotlar materiallari tashkil etdi. Natijada qo'llanilgan metodologik yondashuvlar sanoat korxonalarini rivojlantirish strategiyasini ilmiy asosda shakllantirish, ularning raqobatbardoshligini oshirish hamda barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiluvchi xulosalarni ishlab chiqish imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Moslashuvchan avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish (MAICh) — bu texnik vositalar majmuasi asosida ishlab chiqarish jarayonini to'xtatmasdan, mavjud uskunalarda qisqa vaqt ichida va minimal xarajatlar bilan yangi turdagi mahsulotlarni ishlab chiqarishga o'tish imkonini beruvchi tizimdir. Ushbu tizim ishlab chiqarish nomenklaturasini tezkor o'zgartirish va bozor talablariga moslashishni ta'minlaydi.

Moslashuvchan ishlab chiqarishning an'anaviy ishlab chiqarishga nisbatan asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat:

ishlab chiqarishning harakatchanligini oshirish;
yangi mahsulotlarni ishlab chiqish muddatini qisqartirish;
mehnat unumdorligini oshirish;
ishlab chiqarish siklini qisqartirish;
ishlab chiqarish tannarxini pasaytirish.

Moslashuvchanlik darajasi asosiy ko'rsatkich hisoblanib, u yangi mahsulot ishlab chiqarishga o'tish jarayonida sarflanadigan vaqt va qo'shimcha xarajatlar miqdori, shuningdek mahsulotlar assortimenti kengligi bilan belgilanadi.

Birinchi turdagi strategiyaga ma'lum bir mahsulotni ishlab chiqarishning uzoq muddatli rejasi misol bo'la

oladi. Unda har bir davr uchun ishlab chiqarish hajmi aniq belgilanadi.

Ikkinchi turdagi strategiyalar quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- bozordagi ulushni narx siyosatini barqaror saqlagan holda, shartli ravishda 35 foizgacha oshirish;
- raqobatchilar faoliyat yuritayotgan tarqatish tarmoqlariga kirish va u yerda o‘z mavqeini mustahkamlash (1-rasm).

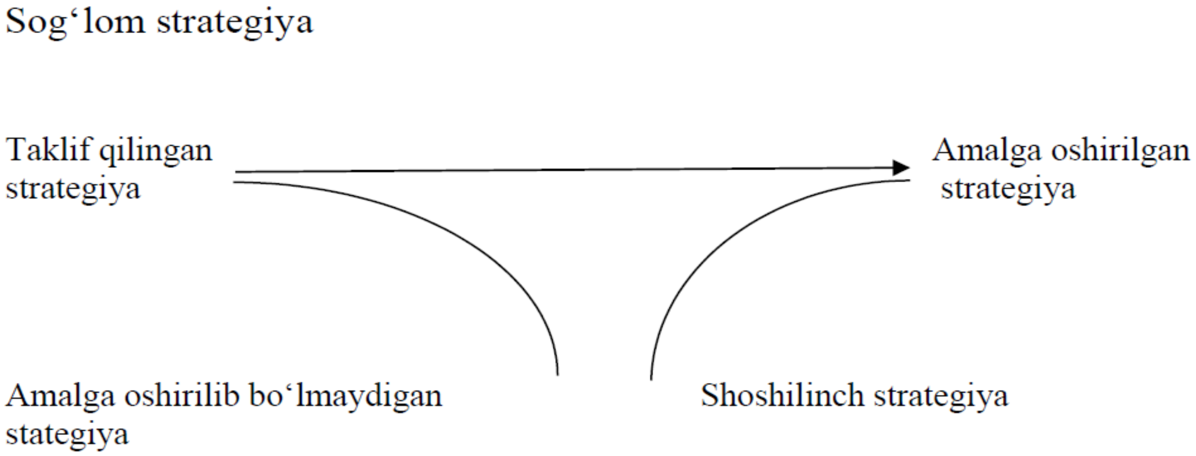

1-rasm. Strategiyaning elementlari

Ish hayotida strategiya tashkilotning maqsadlariga qanday erishish, uning muammolarini hal qilish va buning uchun zarur bo‘lgan cheklangan resurslar ajratish tushunchasi tushuniladi. Bunday kontseptsiya (ikkinchi tur strategiyasiga muvofiq) bir nechta elementlarni o‘z ichiga oladi.

Hisoblangan va amalga oshiriladigan strategiya, odatda, bir necha yillarga mo‘ljallangan holda ishlab chiqilib, turli loyihalar, dasturlar va amaliy chora-tadbirlar orqali aniqlashtiriladi hamda bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Korxona strategiyasini ishlab chiqish katta mehnat va vaqt talab qilgani sababli uni tez-tez yoki keskin o‘zgartirish maqsadga muvofiq emas. Shu bois strategiya ko‘pincha umumiy yo‘nalishlarda ifodalanadi. Bu esa mo‘ljallangan strategiya sifatida tavsiflanadi (2-rasm).

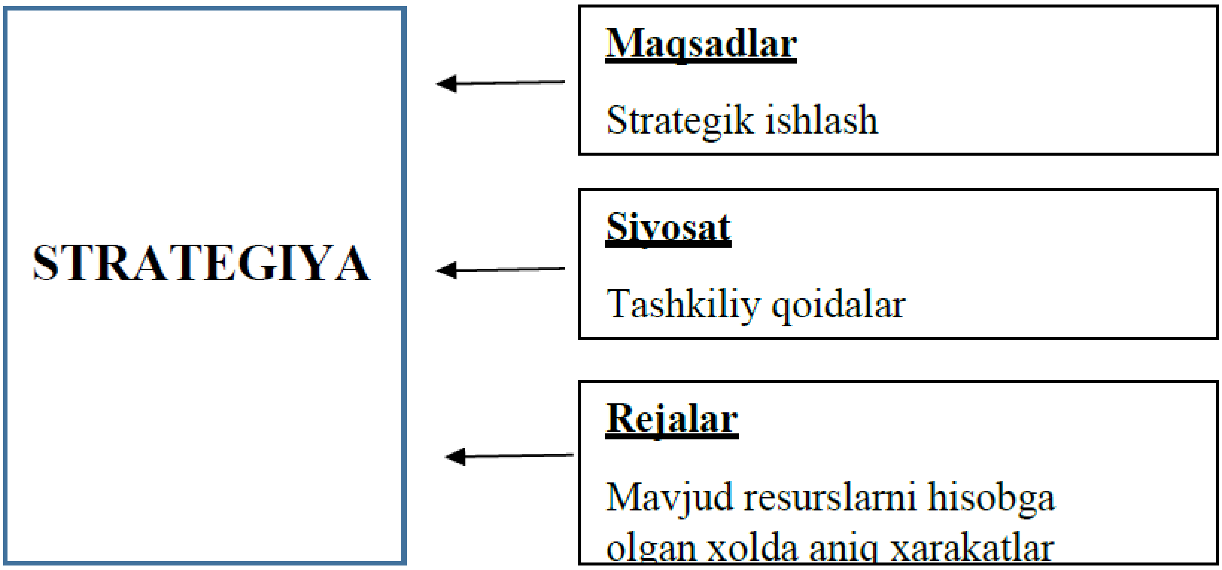

2-rasm. Strategiya variantlari

Korxona strategiyasi — bu harakatlar rejasi bo‘lib, uning asosiy maqsadi raqobat muhitida kompaniya mavqeini mustahkamlashdan iborat. Odatda, u korxonaning yuqori rahbariyati tomonidan ishlab chiqilib, mavjud resurslardan samarali foydalanish orqali belgilangan maqsadlarga erishish yo‘llarini aniqlaydi.

Siyosat

Tashkiliy qo

Korxona strategiyasini ishlab chiqish quyidagi ikki asosiy omilni chuqur o‘rganishni talab qiladi:

- tashqi muhitni baholash;

- korxonaning ichki resurslarini baholash.

Strategiyalar bir qator oʻziga xos xususiyatlarga ega:

- Strategiyani ishlab chiqish jarayoni shoshilinch qarorlar bilan yakunlanmaydi. U, odatda, kompaniya mavqeini mustahkamlash va rivojlantirishga xizmat qiluvchi umumiy yoʻnalishlarni belgilash bilan yakunlanadi.
- Shakllantirilgan strategiya keyinchalik strategik loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirishda muhim asos boʻlib xizmat qiladi.

Korxonani rivojlantirish boʻyicha strategik qarorlar quyidagi uch asosiy yoʻnalishda qabul qilinadi:

- ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirishga qaratilgan strategiya;
- ishlab chiqarishga ixtisoslashuv strategiyasi;
- bozorning maʼlum segmentida ustunlikni taʼminlash strategiyasi.

Strategiyaning aniq turini belgilovchi asosiy elementlar quyidagilardan iborat:

a) faoliyat sohasi;
b) mahsulot;
c) bozor;
d) raqobatdosh ustunliklar;
e) texnologiya.

Funktsional strategiyalar korxona salohiyatini shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan boʻlib, ular ishlab chiqarish strategiyalarini ham oʻz ichiga oladi. Texnologik strategiyalar esa yangi jarayonlarni ishlab chiqish va joriy etishga xizmat qiluvchi tamoyillar hamda tashkiliy yechimlar majmuasidir. Zamonaviy sharoitda nano- va biotexnologiyalardan foydalanish, shuningdek ishlab chiqarishda axborot texnologiyalarini keng joriy etish istiqbolli yoʻnalish hisoblanadi.

Mazkur yoʻnalishlar doirasida resurslardan samarali foydalanishga qaratilgan resurs strategiyalari ishlab chiqiladi. Bular qatoriga foyda strategiyasi (foyda darajasi, manbalari, olish muddati va uni oshirish usullari) kiradi. Korxona va uning mahsuloti hayot siklining barcha bosqichlarida tashkiliy, ijtimoiy va psixologik omillarni hisobga olgan holda tizimli yondashuv asosida sifat strategiyalari ham muhim oʻrin tutadi.

Moliyaviy strategiya korxona tomonidan moliyaviy resurslarni jalb qilish, shakllantirish va ulardan samarali foydalanish masalalarini qamrab oladi. Bunga debitorlik qarzdorliklarini boshqarish, xarajatlarni optimallashtirish hamda moliyaviy xavflarni samarali boshqarish kiradi.

Kadrlar strategiyasi esa korxonani zarur malakaga ega boʻlgan xodimlar bilan taʼminlash, ularning samarali mehnat faoliyatini tashkil etish, shuningdek ijodiy salohiyatini roʻyobga chiqarishga xizmat qiluvchi chora-tadbirlarni oʻz ichiga oladi.

Marketingni boshqarish strategiyasi bozorni segmentatsiyalash, mahsulot sifatini oshirish, resurslardan samarali foydalanish, ishlab chiqarishni rivojlantirish hamda raqobatbardoshlikni oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar majmui sifatida qaraladi. Strategiyalarni shakllantirish korxonaning mavjud salohiyati, shuningdek u faoliyat yuritayotgan va istiqbolda yanada rivojlanishi kutilayotgan tashqi muhitni obyektiv tahlil qilish asosida amalga oshiriladi
.

Ishlab chiqarishni tashkil etish sohasida sanoat korxonalari siyosatini tahlil qilish ishlab chiqarish tizimini qayta tashkil etishda keng qoʻllaniladigan beshta asosiy strategiyani ajratib koʻrsatish imkonini beradi:

- Imkoniyat strategiyasi;
- Tashkiliy tuzilmani markazlashtirmaslik hamda ichki muvofiqlashtirish va nazorat mexanizmlarini kuchaytirish strategiyasi;
- Sinxronlashtirilgan ishlab chiqarish strategiyasi;
- Moddiy oqimlarni integratsiyalash strategiyasi;
- Mehnatni insoniylashtirish strategiyasi.

Mazkur strategiyalarning mazmuni quyidagicha tavsiflanadi:

Sinxron ishlab chiqarish strategiyasi korxonani “aniq talab” tamoyili asosida, minimal zaxiralar bilan ishlab chiqarishni tashkil etishga yoʻnaltiradi. Ushbu yondashuv dastlab Yaponiyaning Toyota kompaniyasida ishlab chiqilgan va amaliyotga joriy etilgan. Hozirgi kunda esa AQSh, Germaniya va Fransiya kabi mamlakatlardagi koʻplab korxonalar tomonidan samarali qoʻllanilmoqda.

Moddiy oqimlarni integratsiyalash strategiyasi buyurtma qabul qilingan paytdan boshlab uni isteʼmolchiga yetkazib berishgacha boʻlgan barcha jarayonlarni yagona tizim asosida boshqarishni nazarda tutadi. Ushbu yondashuv ishlab chiqarishni xomashyo manbalaridan tortib, qayta ishlash bosqichlari va tayyor mahsulotni taqsimlashgacha boʻlgan uzluksiz moddiy oqim sifatida tashkil etishga xizmat qiladi.

Ishlab chiqarish moslashuvchanligini oshirish dasturi moslashuvchan ishlab chiqarishni shakllantirish bilan bogʻliq tashkiliy, texnik va texnologik yechimlarni ishlab chiqish va ularni oʻzaro muvofiqlashtirishga qaratilgan.

Ushbu dastur doirasida tizimning moslashuvchanligini oshirish boʻyicha amaliy chora-tadbirlar belgilanadi, jumladan: tashkiliy moslashuvchanlik shakllarini aniqlash, uni rivojlantirish yoʻnalishlarini belgilash hamda moslashuvchan ishlab chiqarishni shakllantirishga oid metodik yondashuvlarni ishlab chiqish.

Ishlab chiqarishni sinxronlashtirish dasturi isteʼmolchilar talabidagi oʻzgarishlarga tezkor javob beruvchi ishlab chiqarish tizimini tashkil etishga qaratilgan. Bunda mahsulot nomenklaturasi, hajmi va yetkazib berish muddati buyurtmachi talabiga muvofiq belgilanadi. Ushbu dastur ishlab chiqarish jarayonining barcha bosqichlarini uygʻunlashtirish, sinxron ishlab chiqarish shakllari va qoidalarini belgilash hamda ularni amalga oshirishning muqobil variantlarini ishlab chiqishni oʻz ichiga oladi.

Korxona materiallarini boshqarish dasturi moddiy oqimlarni boshqarish tizimini shakllantirishga qaratilgan oʻzaro bogʻliq chora-tadbirlar majmuasini ifodalaydi. Ushbu yondashuv ishlab chiqarishda logistika tamoyillarini joriy etish, ishlab chiqarish-logistika tizimini rivojlantirish, shuningdek xomashyo xaridi, ishlab chiqarish va mahsulotni realizatsiya qilish bosqichlarini qamrab oluvchi boshqaruv tizimini takomillashtirishni nazarda tutadi.

Strategik boshqaruvning asosiy bosqichlari quyidagilardan iborat:

- biznes sohasini aniqlash va korxonaning asosiy maqsadini belgilash;
- umumiy maqsadlarni uzoq va qisqa muddatli aniq vazifalarga ajratish;
- belgilangan maqsadlarga erishish strategiyasini ishlab chiqish;
- strategiyani amaliyotga joriy etish;
- faoliyat natijalarini baholash, vaziyatni muntazam kuzatib borish va zarur hollarda tegishli tuzatishlar kiritish .

Umumiy tashkiliy tuzilma deganda mehnat taqsimoti jarayonida ajratilgan va oʻzaro bogʻlangan boʻlinmalar majmui tushuniladi. Tashkiliy tuzilma korxonaning umumiy tuzilishi, boshqaruv obyektlarining koʻlami hamda funksional maqsadlariga mos kelishi lozim. U menejment sohasida mehnat taqsimoti va kooperatsiyasining shaklini ifodalaydi hamda korxona faoliyatiga sezilarli taʼsir koʻrsatadi. Tashkiliy tuzilmani tanlash korxonaning strategik maqsadlari va aniq faoliyat sharoitlariga asoslanadi.

Tashkiliy tuzilmalarni shakllantirishning asosiy prinsiplari quyidagilardan iborat:

- Miqdoriy prinsip — boʻlinmalar vazifani samarali bajarish uchun zarur boʻlgan optimal xodimlar soni va ularni samarali boshqarish imkoniyatiga asoslanadi;
- Vaqtinchalik prinsip — muayyan muddat bilan cheklangan vazifalarni bajarish yoki texnologik ehtiyojlardan (masalan, smenali ish) kelib chiqadi;
- Texnologik prinsip — ishlab chiqarish jarayoni yoki uning nisbatan mustaqil qismlari asosida boʻlinmalar tashkil etiladi;
- Professional prinsip — muayyan muammolarni hal etish uchun zarur mutaxassislikka ega xodimlarni birlashtirishga asoslanadi;
- Maqsad va strategiyaga muvofiqlik — boshqaruv tuzilmasi korxona strategik maqsadlariga mos boʻlishi kerak;
- Tuzilma va funksiyalar birligi — boshqaruv tuzilmasi va bajariladigan funksiyalar oʻzaro uygʻun boʻlishi lozim;
- Markazlashtirish, ixtisoslashuv va integratsiya muvozanati — boshqaruv tizimida ushbu omillarning oqilona uygʻunligi taʼminlanadi;
- Ishlab chiqarish tuzilmasi bilan bogʻliqlik — boshqaruv tuzilmasi ishlab chiqarish jarayoni bilan uzviy bogʻlangan boʻlishi zarur;
- Axborot tizimining mosligi — maʼlumotlarni yigʻish va qayta ishlash tizimi boshqaruv tuzilmasiga mos kelishi kerak.

Chiziqli tashkiliy tuzilma eng sodda va aniq shakllardan biri hisoblanadi. Unda barcha boshqaruv funksiyalari bir rahbar qoʻlida jamlangan boʻladi (3-rasm). Rahbar va ijrochi oʻrtasida oraliq boʻgʻinlar mavjud boʻlmaydi, natijada boshqaruvning aniq vertikal tizimi shakllanadi (masalan, uchastka ustasi — sex boshligʻi — korxona direktori). Ushbu tuzilma asosan oddiy ishlab chiqarish jarayoniga ega boʻlgan kichik va oʻrta korxonalarda samarali qoʻllaniladi.

Afzalliklari: boshqaruvning yagona markazga ega boʻlishi, qarorlar qabul qilishning aniqligi, shaxsiy javobgarlikning yuqoriligi hamda xodimlar kompetensiyasini rivojlantirishga ijobiy taʼsir koʻrsatishi bilan ajralib turadi.

Chiziqli tashkiliy tuzilmaning ayrim kamchiliklari ham mavjud. Jumladan, rahbarning kompetensiyasiga yuqori talab qoʻyiladi, axborot uzatish jarayonida vaqt sarfi ortishi mumkin, qarorlar qabul qilishda subyektivlik omillari yuzaga kelishi ehtimoli mavjud. Shuningdek, qabul qilingan qarorlarni amalga oshirish samaradorligi ayrim hollarda yetarli darajada boʻlmasligi mumkin. Ijrochilar esa baʼzan buxgalteriya hisobi va nazorat bilan bogʻliq qoʻshimcha vazifalarni ham bajarishga jalb etiladi.

Tarmoqning bosh tashkiliy tuzilmasida rahbar uchun qarorlar va hujjatlarni tayyorlashga koʻmaklashuvchi malakali mutaxassislar faoliyat yuritadi. Apparat xodimlari maslahat berish, nazorat qilish va boshqa

funksiyalarni bajarish vakolatiga ega boʻladi. Bunday tuzilma odatda oʻrta hajmdagi korxonalarda qoʻllaniladi.

Afzalliklari: rahbar tomonidan qabul qilinadigan qarorlarning asoslanganligi oshadi, boshqaruv funksiyalarining takrorlanishi bartaraf etiladi.

Kamchiliklari: ayrim jihatlari chiziqli tashkiliy tuzilmaning kamchiliklariga oʻxshash boʻlib, boshqaruv jarayonida qoʻshimcha muvofiqlashtirishni talab qilishi mumkin.

Chiziqli-funksional tashkiliy tuzilma esa chiziqli va funksional rahbarlar oʻrtasidagi vazifalar va vakolatlarni aniq ajratishni nazarda tutadi (3-rasm).

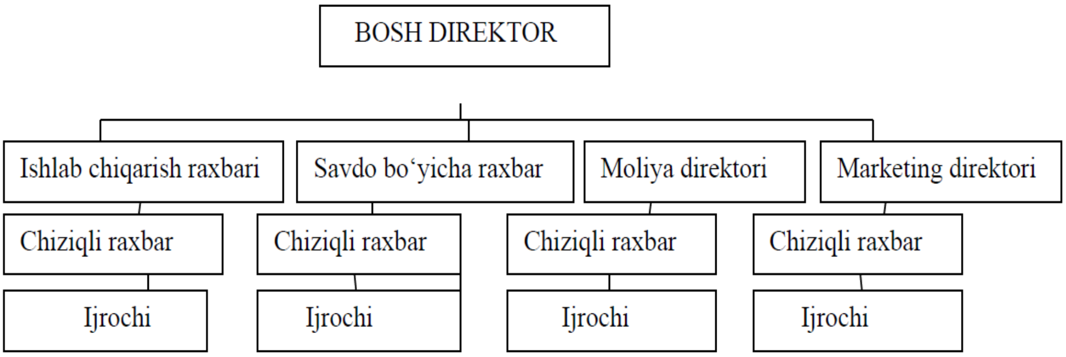

3-rasm. Chiziqli funktsional tashkiliy tuzilma[1]

Shunday qilib, funksional xizmatlar chiziqli menejerlar uchun zarur boʻlgan qarorlar va tavsiyalarni tayyorlaydi. Korxona qanchalik yirik boʻlsa va faoliyati murakkablashsa, shunchalik keng va koʻp tarmoqli boshqaruv apparatini shakllantirish zarurati ortadi.

Afzalliklari: boshqaruv qarorlarini yanada asosli va puxta qabul qilish imkoniyatini kengaytiradi, ishlab chiqarishning texnologik masalalarini hal etish muddatini qisqartiradi.

Kamchiliklari: funksional va chiziqli menejerlar oʻrtasidagi oʻzaro hamkorlikni muvofiqlashtirishda ayrim murakkabliklar yuzaga kelishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Sanoat korxonalarini rivojlantirish strategiyasini shakllantirish zamonaviy iqtisodiyotning muhim ustuvor yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. Toʻgʻri ishlab chiqilgan strategiya korxonaning uzoq muddatli barqaror faoliyat yuritishini taʼminlab, uning raqobatbardoshligini oshiradi hamda ichki va tashqi bozorlarda mustahkam oʻrin egallashiga xizmat qiladi.

Strategiyani shakllantirish jarayonida korxonaning ichki salohiyati, moliyaviy holati, tashkiliy tuzilmasi va tashqi muhit omillarini chuqur tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, yuqori texnologiyalarni joriy etish va avtomatlashtirilgan tizimlardan keng foydalanish ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda muhim omil boʻlib xizmat qiladi.

Shuningdek, investitsiyalarni faol jalb qilish, yangi ish oʻrinlarini yaratish, xomashyo bazasini mustahkamlash hamda mahsulotlar assortimentini kengaytirish orqali sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishini taʼminlash mumkin. Bunda moslashuvchan strategik yondashuvni qoʻllash korxonalarga oʻzgaruvchan bozor sharoitlariga tezkor moslashish imkonini beradi.

Umuman olganda, sanoat korxonalarini rivojlantirish strategiyasi iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, milliy ishlab chiqarish salohiyatini oshirish hamda mamlakatning global iqtisodiy tizimdagi oʻrnini yanada mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Takliflar:

sanoat korxonalarida innovatsion texnologiyalarni joriy etishni jadallashtirish;

investitsiya muhitini yanada yaxshilash va xorijiy investitsiyalarni keng jalb etish;

ishlab chiqarishda resurslardan samarali foydalanish va tannarxni optimallashtirish;

kadrlar salohiyatini oshirish va zamonaviy boshqaruv koʻnikmalarini rivojlantirish;

bozor talablariga mos mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish va eksport salohiyatini kuchaytirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Oʻzbekiston Respublikasi Davlat statistika qoʻmitasi. *Yillik statistik toʻplamlar va sanoat boʻyicha hisobotlar, 2020–2024.*

1 Sanoat iqtisodiyoti boʻyicha Oʻzbekiston oliy taʼlim darsliklari va oʻquv qoʻllanmalari, 2020–2023

2. World Bank. *Uzbekistan Country Economic Update, 2022–2024.*
3. International Monetary Fund. *Regional Economic Outlook: Central Asia, 2023–2024.*
4. Michael E. Porter. *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance.* (zamonaviy nashrlar asosida)
5. Henry Mintzberg. *Strategy Safari: A Guided Tour Through the Wilds of Strategic Management.*
6. Richard L. Daft. *Management.* (so‘nggi nashrlar)
7. Fred R. David. *Strategic Management: A Competitive Advantage Approach.* – 2020.
8. Organisation for Economic Co-operation and Development. *Industrial Policy Reviews, 2021–2024.*
9. O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalari uchun *Sanoat iqtisodiyoti* bo‘yicha darslik va o‘quv qo‘llanmalar (2020–2023).
10. Strategik menejment bo‘yicha zamonaviy ilmiy maqolalar (Scopus, Web of Science bazalari), 2021–2025.
11. Abduxolikova R. M. *Advantages of Marketing Strategies in Attracting Individual and Corporate Clients.* // IMRAS. – 2023. – Vol. 6. – No. 8. – pp. 143–148.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 4

© Materiallar koʻchirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №S–5669245 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod tumani 15-mavze 19-uy

+998 93 718 40 07 https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal t.me/yait_2100